

ימים נוראים

"למען אחי ורעי המבקשים לדעת עניני ראש השנה ויום הכיפורים וימים שבינתיים אספתי קצת דברים מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים, מתלמוד בבלי וירושלמי, מדרשי הלכות ומדרשי אגדות ומן הזהר, ומשאר ספרי רבותינו ראשונים ואחרונים זכרונם לברכה, וסידרתי אותם בשלושה ספרים לפי סדר הימים, יום וענינו של יום"

בשנת 1935, בעיצומה של התקופה הפסיכולוגית מודרנית ביצירתו - הרומן 'סיפור פשוט' ו'ספר המעשים' - מתמסר ש"י עגנון, התמסרות מוחלטת של שש עשרה שעות עבודה ביום, בשיתוף פעולה עם 'העילוי מפילווישקי' הרב הד"ר שמואל ביאלובלוצקי, לאיסוף וליקוט של מקורות יהודיים העוסקים בימי התשובה והסליחה. הספר 'ימים נוראים' יצא לאור לקראת ראש השנה תרצ"ח.

המשיכה לעריכת אנתולוגיות (אוסף מקורות בנושא מסוים) קיננה תמיד אצל עגנון. כבר בתקופת גרמניה עסק עגנון בעריכת אנתולוגיות לחגים בשפה הגרמנית, וכן עבד עם מרטין בופר על 'ספר החסידות' אשר עלה בלהבות בשריפה בהומבורג. את העבודה על 'ימים נוראים' המשיך עגנון באנתולוגיה אחרת על תולדות הספר העברי 'ספר סופר סיפור' שהוגשה כשי ליובל השישים של פטרונו זלמן שוקן, ואשר בשכלולה והרחבתה המשיך עגנון לעסוק עוד למעלה משלושים שנה. בעשרים השנים האחרונות של חייו הקדיש עגנון זמן רב לעריכת שתי אנתולוגיות נוספות: 'אתם ראייתם' – פשטים ומדרשים על מתן תורה, ו'עיר ומלואה' – אסופת סיפורים וכתובות על עירו בוטשאש.

אודה על האמת, איני נמנה על חסידי האוספים בכלל, ואנתולוגיותיו של עגנון בפרט. על אף טביעת ידו של עגנון בתרגום בניסוח ובעיצוב, הן לא הצדיקו לטעמי - למעט אולי 'עיר ומלואה' - את ההשקעה העצומה שהשקיע בהם יוצר גאוני זה. במכתב מאוקטובר 1937 כותב ידידו דוב סדן: "אני משתוקק לראות את בלומה ועולמה ואתה נותן לי ילקוט שאפילו אם היה כליל השלמות לכל המבקרים אינו מפצה אותי על איבוד הימים והנפש למה שאינו עיקר וגודלך", או במילים אחרות, אין לו לאומן בסדר גודלו של עגנון לכלות זמנו במלאכת איסוף, הניתנת להיעשות על ידי אנשים אחרים, תחת כתיבת יצירות מקוריות. לדעתי, קשורה אופקסית האנתולוגיות לעמידתו של עגנון בגבול שבין עולם האומנות והיצירה ועולם הלימוד והחכמה, שניות המקבלת ביטוי מופתי בדמותם של 'בן אורי' ו'יחזקאל' בסיפור 'עגונות' – פרסומו הראשון של עגנון בא"י.

מכל מקום, כבר נהגו ישראל לילך לתפילות ראש השנה ויום הכיפורים, והספר 'ימים נוראים' בידיהם. ומנהג ישראל, כידוע, דין הוא.

"מעשה בכן כפר שבא על ראש השנה לעיר להתפלל. והכפריים הקדמונים לא היו בקיאים בתפילה. היה אותו כפרי עומד ומביט לכאן ולכאן. כשהתפללו תפילת לחש וראה כל העם בוכים התחיל תמיה: בכייה זו מה היא, מי הכה אותם שהם בוכים, הלא לא היתה שום קטטה בבית המדרש. הרהר בדבר עד שעלה על דעתו ודאי שהם רעבים והרי הם בוכים שמעוכבים כל כך בבית המדרש. ומכיון שאף הוא היה רעב התחיל אף הוא בוכה. לאחר שסיימו תפילת לחש ופסקו מלבכות חזר ותמה מה זה שעכשיו אין בוכים. עלה על דעתו שראה בבית, קודם שהלך לבית המדרש, שהניחו חתיכת בשר יבש בתוך הפרפרת והיא צריכה בישול הרבה, ויותר שהבשר מצטמק טובה הפרפרת יותר, ונתקררה דעתו. כשהגיעו לתקיעות והתחילו שוב בוכים חזרה תמיהתו למקומה. לבסוף נתיישב לו הדבר, אמת לכשיאריך הזמן תהא הפרפרת טובה יותר, אלא שאין כח לחכות כל כך וגעה אף הוא בכייה" (משל על הגלות של הריזנאי, ימים נוראים, עמוד קנ').